

gen Tid: **Co-operation in Danish agriculture** by Harald Faber. En paatænkt tysk Oversættelse af Bogen blev midlertidig udsat paa Grund af Krigsforholdene.

Henr. Pedersen.

Forsvarsvæsen.

Festskrifter er i Reglen Øjeblikkets Børn, Græs, der afhugges og kastes paa Ilden, og som i hvert Fald ikke kan gøre Krav paa Interesse ud over den snævrere Kreds af Fagmænd, de henvender sig til. Naar det Skrift, som Underofficersforeningen udgav ved sit Jubilæum d. 30. Oktober 1916 (J. Krøier og J. Hintze: **Den danske Underofficer. Et Bidrag til Hærens Historie**) danner en Undtagelse herfra, skyldes det ikke blot den usædvanligt brede Ramme, som Forfatterne har lagt for deres Fremstilling, idet den over 400 Sider store Bog i Virkeligheden giver en Fremstilling af store Dele af vor Hærs Historie, men ogsaa — og ganske særligt — det værdifulde nye Stof, som de har fremdraget for de sidste halvhundrede Aars Vedkommende. Derfor vil Historikeren ikke tage sig det saa nær, at han møder en Række Misforstaaelser i de første Afsnit af Bogen f. Eks.: „Allerede i Oldtiden hører vi om, at Kongen omgav sig med en Hustrop eller Hird, og at denne Kreds af Mænd deltes i Thegner (Tjenestemænd), der maa formodes at have været befalende under Kongen, og Bersærker, der var udelukkende adlydende“; at det hedder: „hver Skibsbesætning i Tinglid havde sin Fører, Styresmanden, der befalede over en halv Snes Huskarle“ o. s. v. Medens disse Fejltagelser alle findes paa Bogens første Side, forbedres Teksten hurtigt, naar man kommer længere ind i den. Jo nærmere man kommer til 19. Aarh., des mere selvstændigt bliver Indholdet, og navnlig for Tiden siden 1863, hvor Vaupells Bog slipper, maa Bogen betegnes som et virkeligt Kildeskrift, krydret med mange morsomme Episoder, saaledes om Opførelsen af Lystspillet „Alt for Damerne“ paa Folketeatret 1888. Smukt udførte farvelagte Tegninger af Uniformstyper pryder den statelige Bog, hvortil slutter sig et Tillæg med selve Underofficersforeningens Historie.

K. F.

Kirkehistorie.

Naar undtages Københavns Universitets Festskrift for 1917, der ovfr. S. 125—133 er gjort til Genstand for nærmere Omtale, og F. I. Wests Udgave af **De danske Biskoppers Gensvar til de lutherske Artikler af 1530**, satte 400aarsjubilæet for Reformationens Begyndelse sig ikke større Spor i vor historiske Litteratur. I Norge derimod fejredes det ved Udsendelsen af flere Festskrifter, af hvilke

især to (Universitetets og den norske Kirkes), der alene ved deres Omfang og nitide Udstyr maa tildrage sig Opmærksomhed, ogsaa giver vægtige Bidrag til den dansk-norske Historie i Reformationsaarhundredet. Allerede det, at begge er Udgaver af Manuskripter, der nu findes i det kongelige Bibliotek i København, giver dem uvilkaarlig paa Forhaand en vis Interesse for danske Historikere. Universitetet udgav ved Oluf Kolsrud 32 Prædikener af Jens Nilssøn, der, født i Oslo 1538, i Aarene 1580—1600 virkede som Biskop i Oslo-Hamar Stift, efter allerede fra 1573 at have været Hjælpebiskop sammesteds. Selve Prædikenerne er naturligvis særlig af theologisk og litteraturhistorisk Interesse, især da Jens Nilssøn kun forholdsvis sjældent alluderer til aktuelle Begivenheder; men tillige indeholder Værket en omfattende Indledning (ved Andreas Brandrud) om Bispens Liv og Virksomhed. Ganske vist er Jens Nilssøns Liv allerede 1885 udførlig behandlet af Yngvar Nielsen i dennes Udgave af Bispens Visitatsbøger og Rejseoptegnelser, men Brandrud har paa en yderst anskuelig Maade forstaaet bestandig at vise os Bispens fremragende Personlighed paa Baggrund af hans Samtid og den Kreds, indenfor hvilken han virkede. Særlig maa her nævnes Skildringen af Forholdet til Poul Hvitfeld, den første Statholder i Norge, af hvem der gives en indgaaende og sympatisk Karakteristik. Især dvæler dog Brandruds Indledning ved Jens Nilssøns Virksomhed som Biskop og hans Arbejde for at reformere Præstestanden og udrydde Resterne af Katholicismen, der endnu gemte sig rundt i Stiftets Udbygder. Hans Virksomhed i saa Henseende lader sig bogstavelig følge fra Dag til Dag gennem hans Visitatsbøger, i hvilke han optegnede løst og fast fra sine Rejser, og som er en af Hovedkilderne til Norges Kulturhistorie i Datiden. Tillige skildres Jens Nilssøn som Forkynderen, hvad jo selve den udgivne Prædikesaemling giver rig Lejlighed til; men desuden var han som saa mange i hans Samtid den historisk interesserede Humanist, der afskrev gamle Sagaer, Konge- og Bispelister og Dokumenter (mest dog Adkomstbreve paa Kirkegods), og derved har reddet adskillige historiske Kilder for Efterverdenen. Et Billede af hans humanistiske Dannelse giver ogsaa hans Digte, der vrimler med klassisk-mythologiske Vendinger saa godt som nogen Renaissance-digters og giver et stærkt Indtryk af, hvor langt mod Nord den genfødte Oldtidsaand satte sine Spor. I det hele giver den vel-skrevne og klare Karakteristik et godt Billede af en Mand, der, omend han ikke hævede sig over de bedste i sin Tid, dog indenfor sin Virkekreds stod fuldt paa Højde med dem. I Indledningen forekommer en kuriøs Misforstaaelse. Som Eksempel paa Jens Nilssøns Allusioner til aktuelle Begivenheder i sine Prædikener næv-

ner Brandrud (110), at der i en af disse omtales en stor Over-
svømmelsesulykke, der „for nogle Aar siden“ var hændt paa
Sjælland, da der „blev druknet 80000 og halvandet Hundrede Tu-
sinde Kvæg, Fæ, Heste og andet“. Man studser uvilkaarlig ved,
at et saa fantastisk Rygte 1580 skulde have verseret i Norge, men
i Prædikenen (467) staar der da heller ikke „paa Sjælland“ men
„i Seeland (o: Zeeland), hvilket for nogle Aar siden blev nedsun-
ket“! Det maa beklages, at den mangelfulde Tid til Udgivelsen
ikke tillod Udgiveren at forsyne Værket med paatænkte Register
bl. a. over Ordsprog og Talemaader, hvad der i høj Grad vilde
have lettet den litteratur- og sproghistoriske Benyttelse af den
503 Sider store Prædikensamling.

Den norske Kirke udgav, ligeledes ved Oluf Kolsrud,
**Norges Superintendents Udkast til en norsk Kirkeordinans fra
1604.** Ved Reformationens Indførelse var den danske Kirkeordi-
nans af 1537 ogsaa blevet gældende for Norge, men samtidig var
der givet Løfte om en særlig Kirkelov afpasset efter de specielle
Forhold i vort nordlige Broderland. Dette Løfte blev imidlertid
hverken indfriet af Kristian 3. eller hans Søn, men da det viste
sig, at den danske Kirkeordinans ikke i sin Helhed kunde an-
vendes i Norge, arbejdede Bisperne her i mange Forhold efter
særlige Forskrifter, som de dels hentede fra den middelalderlige
norske „Kristenret“, som de atter og atter lod excerpere eller
oversætte i sin Helhed fra Gammelnorsk til Dansk, dels fra
Kongebud, som de udvirkede, naar Forholdene krævede det. En-
delig i 1604 gav Kristian 4. de norske Superintendenter Ordre til
at møde i Bergen for at gøre Udkast til en særlig norsk Kirke-
ordinans, der dog skulde bygge paa den danske. Et saadant Ud-
kast blev ogsaa i Aarets Løb udarbejdet, og det er dette, der nu
for første Gang forelægges Offentligheden. Det er vistnok Oslo-
bispens Anders Bendsøn Dall, Jens Nilssøns Eftermand, der har
Æren baade for at have bragt Sagen paa Bane og udarbejdet
Grundlaget for Udkastet, der med en Del Ændringer blev vedtaget
i Bergen og sendt til Kancelliet i København. Det maa da siges
til hans og de andre Bispers Ros, at, skønt de alle var danskfødte,
tog de dog i høj Grad Hensyn til den norske Kirkes særlige Krav,
ligesom det lykkedes dem at sammenarbejde de mange spredte
Bestemmelser til en Helhed, systematisk inddelt i Afdelinger og
Underafdelinger, langt bedre ordnede end den danske Kirkeordi-
nans med dens supplerende Ribeartikler fra 1542. Selv havde Bis-
perne dog en Følelse af, at deres Udkast ikke vilde være efter
Regeringens Ønske, og den endelige Ordinans for Norge, der ud-
stedtes 1607, fik da ogsaa et ganske andet Udseende; selv om den
har optaget adskillige Stykker fra Udkastet, slutter den sig langt

nøjere end dette til Ordinansen af 1537. Det nu offentliggjorte Udkast giver et godt Indblik i, hvorledes Bisperne i Norge saa paa dette Lands kirkelige Forhold og bliver derved en ypperlig Kilde til Norges Kirkehistorie i Reformationsaarhundredet. Tillige har Udgiveren forsynet det med omhyggelige Oversigter over Kilderne dels til Udkastet og dels til den endelige Ordinans, hvad der i høj Grad letter Udgavens Benyttelse til videregaaende Studier over det endnu næppe uddebatterede Spørgsmaal om Norges Forhold til Danmark i Tiden før Enevælden.

Thomas B. Bang.